

Csömör környékének történeti képe az árpád-korban

A Rákos-patak, a Szilas-patak és a Sződ-Rákos-patak tája az, amelyet nagyvonalúan Rákos-parti tájnak szoktunk nevezni. A Pest-síkság északi csücske benyúlik itt a Duna és a Gödöllői-dombság közé. Ezt a vidéket a honfoglalás első éveiben, 895-900 között szállta meg a magyar nép.

A legelső települések a téli-nyári legelőváltó állattartás téli szállásaiból jöttek létre az akkor még bővizűbb vidéken. Cinkota 1047-ben trónörökös (hercegi) allódiium, bizonyára udvarház is állott benne. Géza herceg 1067-ben adományozta el – többek között – Csabarakosát (Rákoscsabát). Megyer falu, a később Káposztásmegyer az 1260-as években játszódó események kapcsán tűnik fel a Margit-legendában, a Szilas-patak torkolatában feküdt. Ettől keletre feküdt Nyír, Nyírpalota (Rákospalota), melyet 1231-ben említ először oklevél. Nevét nyírfákról és udvarházról kapta.

Párdi (Pardeu) falu 1245-ben tűnik fel legelőszőr oklevélben a Rákos-patak partján. Párdi és Szentmihály között Regteleket említik 1346-ban, ez a helynév egykori regősök falujának az emlékét őrzi. Nagyos (Nogus) és Nemus (latinul eresztvény erdő) földeket 1259-ben nevezik meg oklevélben, helyükön később Szentmihályt találjuk, melyet 1335-ben írnak le legelőszőr.

A Rákos-pataktól délre emelkedett a Farkashalom, 1325-ben említik először, ennek a helyén jött létre Sashalom. Bökényföldre 1265-ben Pósarakosával volt határos. Keresztúr 1326-ban szerepel legelőszőr, nevét a szent Kereszt tiszteletére emelt templomáról kapta.

Kerepes 1148-ban, a hozzátartozó Ököröd, Ökörtelek 1259-ben, Tarcsa, Csíktarcsa, a jelenlegi Nagytarcsa 1352-ben, Felsőtarcsa, a későbbi Kistarcsa 1467-ben tűnik fel legelőszőr írott forrásban. Csömörtől északra volt Versend 1364-ben, attól nyugatra Hartyánt IV. Béla (1235-1270) oklevele említi először. Az utóbbi falut 1362-től Sikátornak, 1335-től Szentmártonnak, később Mezőszentmártonnak nevezik.

A Rákos- és a Szilas-patak mente kezdetben királyi, hercegi birtok volt és eladományozás útján jutottak itt birtokokhoz a különböző egyházi testületek. Doboka fia Csanád, aki Anonymus szerint Szent István király unkaöccse volt, nevét Csomád (Sunad) őrzi 1219-től, első okleveles említésétől fogva. Hartyán (Szentmárton) neve a horka méltóságnévből, vagy az ebből képzett Harkyan személynévből származik. Mindkettő még a pogánykori névadás és névviselés idejében gyökerezik, azaz X-XI. századi.

Törzsi nevekből képzett helyneveink ugyanebbe a korba valók keletkezésüket tekintve. Megyer a Szilas-patak Dunába torkolásánál 1145-től, tőle északra Keszi (Dunakeszi) 1255-től, Jenő a Margit-híd pesti hídfőjénél 1234-től folyamatosan említve őrzi egykori törzseink emlékét.

A csatlakozott, vagy később beköltözött keleti népek közül Besenyő 1245-ben tűnik fel oklevélben először, később neve Szentlászló és a Rákos-patak torkolatában feküdt. A Gödöllőhöz tartozó Besenyő, Máriabesenyő 1249-től szerepel a forrásokban. az 1325-ben először említett Böszörménykút a Rákos-patak mellett izmaelita, azaz muzulmán etnikum egykori jelenlétére utal.

A legelső egyház a vidéken az 1047-ben alapított mogyoródi apátság, melyet legelőszőr Szentmárton tiszteletére szenteltek. Kihatással volt a környék egyházi építkezéseire és patrocíniumaira. A bencés rend által terjesztett Szent Márton kultusz mutatkozik meg Mezőszentmárton falu templomának patrocíniumában, de Ivacs templomának egyenes záródású szentélyében is. A bencések korai egyházi építészetére éppen ez az egyenes szentélyzáródás volt a jellemző.

A nyulakszigeti (margitszigeti) domonkos apácakolostor megalapítása, 1252-1253 után számos birtokadományban részesült. IV. Béla király 1259-ben nekik adományozta Oszlár, Süly földeket a Tápió és Cinkota, Nemus, Nagyos, Ököröd földeket a Rákos-patak mentén.

A XII-XIII. században természetesen már világi birtokokat is találunk a vidéken. Ezeket nem részletezzük, mert a következő fejezetekben bőven lesz róluk szó.

<http://www.csomor.hu/page/show/csomor-környekének-történeti-kepe-az-arpad-korban>

Vessük inkább egy pillantást a táj természeti képére, a rajta élő emberek gazdálkodására stb. a történeti helynevek tanúsága alapján. A Pesti síkságot északkeletről a Gödöllői dombság határolja, melynek egyik tagja a Monyoros, Mogyoród hegy, ahol 1074-ben a csatát vívták a hercegek Salamon királlyal. Ákosnyire 1259-ben tűnik fel oklevélben, a már említett nyírpalotával együtt jelzi a nyírfaerdőket. Isaszeg neve az „irsa” szláv szót, azaz égererdőt hordozza összetételének első tagjában. Ivacs falunév egyik magyarázata szerint tisztafás helyet jelöl. A Szilas-patak nyilván szilfák között folydogált.

A Rákos-patakban sok volt az édesvízi rák, melyet a középkorban fogyasztottak. Ökörteleken ökröket hizlaltak, Káposztásmegyeren káposztát természetettek jellegzetesen.

A „vereckei” nagyút, országút a későbbi Gyöngyös-Hatvan-Bag-Gödöllő-Kerepes vonalán haladt és éppen a Tarcsák tájékán lépett ki az összefüggő erdőségből a ligetes rákosi síkságra. Ennek az útnak a Duna-parti végpontjánál feküdt már a római korban is egy megerősített tábor, majd a maradványai felhasználásával épült X-XII. századi pesti vár, a mai Március 15. téren. Ebből az utóbbi Gödöllőnél ágazott el egy másik nagyút Vác felé, mely Szadánál, jelentése nyílás, bejárat, lépett be a Sződ-Rákos-patak völgyébe. Természetesen kisebb utak egymással összekötötték a falvakat is.